

carnis, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt; habent ac tradunt et hæretici, qui inter illa opera numerati sunt, quod quia recedendo non amiserunt, et tradere manendo potuerunt: sed tam infructuose atque inutiliter tales talibus, quam et illi cæteri pares eorum, in eo quod regnum Dei non possidebunt¹. Et quemadmodum illis correctis baptisma non incipit adesse quod deerrat, sed prodesse quod inerat; sic et hæreticis. Unde Cyprianus, et qui cum eo senserunt, catholicæ Ecclesiæ, quam noluerunt præcidere, non potuerunt præscribere. Quod vero aliter sapuerunt, non expavescimus, quia cum eis veneramur et Petrum: quod autem ab unitate non recesserunt, gaudemus, quia cum eis ædificamur in petra.

¹ Galat. v, 21.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

CONTRA LITTERAS PETILIANI DONATISTÆ

CIRTENSIS EPISCOPI,

LIBRI TRES¹.

LIBER I².

Scriptus forma Epistolæ ad Catholicos directæ, in qua primæ partes Epistolæ Petiliani, quam ipse ad suos scripserat, refelluntur.

Dilectissimis fratribus ad nostræ dispensationis curam pertinentibus, Augustinus in Domino salutem.

I. NOSTIS nos sæpe voluisse Donatistarum hæreticorum sacrilegum errorem in notitiam manifestam, non tam ex nostro, quam ex ipsorum ore producere, atque convincere: unde factum est, ut ad nonnullos etiam primates eorum litteras daremus, non quidem communica-

¹ Vide *Retract.* lib. II, cap. 26. — ² Scriptus circiter annum Christi 400.

— ³ Vide D. Guillon, tom. XXII, p. 275-278.

torias, quibus se jam in præteritum indignos a catholica Ecclesia dissentiendo fecerunt; nec tamen contumeliosas, sed pacificas: ut nobiscum quæstione discussa, quæ illos ab orbis terrarum sancta communione disruptit, considerata veritate corrigi vellent; nec majorum suorum animosam perversitatem pertinacia stultiore defenderent, sed ad fructum charitatis radici catholicæ redderentur. Sed quoniam scriptum est: « Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus ¹: » ita illi respuerunt litteras meas, sicut ipsam pacem, cui per eas consulebatur, oderunt. Nunc vero cum essem in ecclesia Constantiniensi, Absentio ² præsentem, et collega meo Fortunato ejus episcopo, obtulerunt mihi fratres Epistolam, quam ad suos presbyteros ejusdem schismatis episcopum dedisse dicebant, sicut earundem quoque litterarum prætendebat inscriptio. Quam cum legissem, ita miratus sum, quod primis verbis suis totam partis suæ communionem radicitus amputavit, ut nollem credere illius hominis esse litteras, quem solet fama prædicare, quod inter eos doctrina atque facundia maxime excellat. Sed quia me legente aderant quidam, qui ejus sermonis cultum ornatumque cognoscerent, mihi persuadere coeperunt omnino ejus esse illud eloquium. Ego tamen cujuslibet esset, refellendum putavi, ne quisquis ea scripsit, aliquid sibi apud imperitos adversus Catholicam scripsisse videretur.

II. Hoc ergo ille primum in Epistola sua posuit, dicens: « Quod eis objiciamus bis baptismum, qui sub nomine baptismi animas nostras reo lavacro polluimus. » Quid autem prodest omnia ejus contumeliosa verba retexere? Nam quoniam aliud est documenta firmare, aliud maledicta refellendo tractare; illud potius attendamus,

¹ Psal. cxix, 7. — ² Forte Alypio.

quo pacto demonstrare voluerit nos baptismum non habere, et ideo se non repetere quod jam erat, sed dare quod non erat. Ait enim: « Conscientia namque dantis attenditur, qui abluat accipientis. » Quid si lateat dantis conscientia, et fortasse maculosa sit, quomodo poterit accipientis abluere conscientiam, si, quemadmodum dicit: « Conscientia dantis attenditur, qui abluat accipientis? » Si enim dixerit ad accipientem non pertinere quidquid mali latuerit in conscientia dantis, ad hoc valebit fortasse illa ignorantia, ut de conscientia baptizatoris sui non possit nesciens maculari. Sufficiat ergo ut alterius conscientia maculosa cum ignoratur, non maculet: numquid autem etiam abluere potest?

III. Unde igitur abluendus est qui accipit baptismum, cum dantis polluta conscientia est, et hoc ille qui est accepturus ignorat? Præsertim cum addat, et dicat: « Nam qui fidem a perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum. » Ecce stat perfidus baptizaturus, at ille qui baptizandus est, perfidiam ejus ignorat: quid eum accepturum esse arbitraris, utrum fidem, an reatum? Si dixeris fidem; concedes posse fieri, ut a perfido quisque fidem percipiat, non reatum; et falsum erit illud quod dictum est: « Qui fidem a perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum. » Invenimus epim fieri posse, ut etiam a perfido fidem quis percipiat, si perfidiam dantis ignoret. Non enim ait: Qui fidem a perfido manifesto vel cognito sumpserit: sed, « Qui fidem, inquit, a perfido sumpserit, non fidem percipit; sed reatum: » quod utique falsum est, quando quis a latente perfido baptizatur. Si autem dixerit, etiam cum baptizator perfidus latet, non ab eo fidem percipit, sed reatum: rebaptizent ergo illos, quos ab eis baptizatos esse constiterit, qui diu apud ipsos conscelerati latuerunt, et postea proditi convicti-

que damnati sunt. Eo quippe tempore quo latebant, quoscumque baptizaverunt, non eis potuerunt fidem tradere, sed reatum; si quisquis fidem a perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum. Ergo baptizentur a bonis, ut possint fidem percipere, non reatum.

IV. Sed quomodo et de istis¹ securi erunt, si conscientia dantis attenditur, quæ latet oculos accepturi? Ita secundum eorum sententiam fit salus illa spiritalis incerta, dum contra Scripturas sanctas, quæ dicunt: « Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine²: » et, « Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine³: » spem baptizandorum auferunt a Domino Deo, et in homine ponendam esse persuadent. Unde fit omnino, ut non incerta, sed prorsus nulla sit salus: quia, « Domini est salus, et vana salus hominis⁴. » Itaque quisquis in homine spem posuerit, etiam quem justum et innocentem novit, maledictus est. Unde et apostolus Paulus eos qui dicebant se Pauli esse, objurgat, et dicit: « Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis⁵? »

V. Quapropter, si errabant illi, et nisi corrigerentur, perirent, qui volebant esse Pauli; quæ tandem spes eorum est, qui quærent esse Douati? Id enim agunt isti, ut origo, radix, et caput baptizati non nisi ille sit a quo baptizatur. Ita fit, ut quoniam plerumque qualis sit baptizator, incertum est, incerta origine, incerta radice, incerto capite, spes etiam omnis incerta sit. Et cum fieri possit, ita esse conscientiam dantis, ut scelerata atque maculosa sit, et hoc ignoret accipiens; consequenter fit, ut scelerata origine, scelerata radice, scelerato capite, spes quoque baptizati vana et inanis existat. Quippe cum iste

¹ *Supple bonis.* — ² Psal. cxvii, 8. — ³ Jerem. xvii, 5. — ⁴ Psal. lxxviii, 9, et lxxviii, 13. — ⁵ I Cor. i, 13.

in Epistola sua ponat, et dicat: « Omnis enim res origine et radice consistit, et si caput non habet aliquid, nihil est. » Cumque originem et radicem et caput baptizati, hominem a quo baptizatur, velit intelligi, quid prodest misero baptizato, quod ignorat quam malus sit baptizator ejus? Ignorat enim se malum habere caput, aut omnino se esse sine capite. Tamen quæ spes est illi, cui sive scienti, sive nescienti, caput pessimum aut nullum est? Numquid ipsa ignorantia fit ei caput, cui suus baptizator vel malum caput vel nullum est? At hoc quisquis putaverit, vere sine capite est.

VI. Nos ergo quærimus, quia dixit iste: « Qui fidem a perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum; statimque connexuit, dicens: Omnis enim res origine et radice consistit, et si caput non habet aliquid, nihil est: » quærimus itaque nos, cum ille baptizator perfidus latet, si tunc ille, quem baptizat, fidem percipit, non reatum; si tunc ei non est baptizator ejus origo et radix et caput, quis est a quo accipit fidem? ubi est origo de qua oritur, ubi radix unde germinat, ubi caput unde incipit? An forte cum baptizantem perfidum ille qui baptizatur ignorat, tunc Christus dat fidem, tunc Christus est origo et radix et caput? O humana temeritas et superbia: cur non sinis potius ut semper Christus det fidem, Christianum dando facturum? Cur non sinis ut semper sit Christus origo Christiani, in Christo radicem Christianus infigat, Christus Christiani sit caput? Neque enim etiam cum per sanctum et fidelem dispensatorem gratia spiritalis credentibus impertitur, dispensator ipse justificat, ac non ille unus de quo dictum est, quod justificat impium¹? Aut vero Apostolus Paulus caput est et origo eorum, quos plantaverat, aut Apollo radix est eorum

¹ Rom. iv, 5.

quos rigaverat; ac non ille qui eis in credendo fidem dederat: cum idem dicat: « Ego plantavi, Apollo rigavit, » sed Deus incrementum dedit: itaque neque qui plantat » est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat » Deus ¹. » Nec radix eorum erat ipse, sed potius ille qui ait: « Ego sum vitis, vos estis sarmenta ². » Caput etiam eorum quomodo esse poterat, cum dicat nos multos unum esse corpus in Christo, ipsumque Christum caput esse universi corporis, pluribus locis apertissime prædicet?

VII. Quapropter sive a fidei, sive a perfido dispensatore sacramentum baptismi quisque percipiat, spes ei omnis in Christo sit, ne sit maledictus qui spem suam ponit in homine. Alioquin si talis quisque in gratia spiritali renascitur, qualis est ille a quo baptizatur, et cum manifestus est qui baptizat homo bonus, ipse dat fidem, ipse origo et radix caputque nascentis est; cum autem latet perfidus baptizator, tunc quisque a Christo percipit fidem, tunc a Christo ducit originem, tunc in Christo radicatur, tunc Christo capite gloriatur: optandum est omnibus qui baptizantur, ut baptizatores perfidos habeant, et ignorent eos. Quamlibet enim bonos habuerint, Christus est utique incomparabiliter melior, qui tunc erit baptizati caput, si perfidus lateat baptizator.

VIII. Quod si dementissimum est credere (semper enim Christus justificat impium, faciendo ex impio Christianum, semper a Christo percipitur fides, semper Christus est origo regeneratorum et caput Ecclesiæ), quid habent ponderis illa verba, quæ vani lectores non attendunt quid intus habeant, sed tantum quemadmodum sonent? Qui autem non aure sola excipit voces, sed et mente sententias intuetur, cum audierit: « Conscientia

¹ 1 Cor. III, 6. — Joan. xv, 5.

dantis attenditur, qui abluat accipientis: » respondebit: Sæpe mihi ignota est humana conscientia, sed certus sum de Christi misericordia. Cum audierit: « Qui fidem a perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum: » respondebit: Non est perfidus Christus, a quo fidem percipio, non reatum. Cum audierit: « Omnis res enim origine et radice consistit; et si caput non habet aliquid, nihil est: » respondebit: Origo mea Christus est, radix mea Christus est, caput meum Christus est. Cum audierit: « Nec quidquam bene regenerat, nisi bono semine regeneretur: » respondebit: Semen, quo regeneror, verbum Dei est, quod obaudienter audire sum monitus, etiamsi ille per quem audio, quæ mihi dicit ipse non facit, dicente Domino, et me securum faciente: « Quæ » dicunt facite, quæ faciunt facere nolite; dicunt enim, » et non faciunt ¹. » Cum audierit: « Quæ potest esse perversitas, ut qui suis criminibus reus est, alium faciat innocentem? » respondebit: Me innocentem non facit, nisi qui mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Non enim in ministrum, per quem baptizor, credo; sed in eum qui justificat impium, ut deputetur mihi fides ad justitiam.

IX. Cum audierit: « Arbor bona bonos fructus facit, » arbor mala malos fructus facit: numquid colligunt de » spinis uvas? Et omnis bonus homo de thesauro cordis » sui profert bona, et malus homo de thesauro cordis » sui profert mala ²: » respondebit: Hoc ergo bonus fructus est, ut arbor bona sim, hoc est, bonus homo, ut præbeam fructum bonum, hoc est, opera bona. Hoc autem, non qui plantat et qui rigat, mihi dabit, sed qui incrementum dat Deus. Nam si arbor bona bonus baptizator est, ut fructus ejus bonus sit ille quem bapti-

¹ Matth. xxiii, 3. — ² Id. vii, 16, et xii, 35.

zaverit; quisquis ab homine malo etiam non manifesto fuerit baptizatus, bonus esse non poterit: de mala quippe arbore exortus est. Aliud est enim arbor bona, aliud arbor occulta, sed tamen mala. Aut si cum occulta est arbor mala, quicumque fuerit ab illa baptizatus, non de illa, sed de Christo nascitur; sanctius justificantur qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizantur a manifestis bonis.

X. Item cum audierit: « Qui baptizatur a mortuo, » non ei prodest lavatio ejus¹: » respondebit: « Vivit » Christus, jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur², » de quo dictum est: « Ipse est qui baptizat » in Spiritu sancto³. » Baptizantur autem a mortuis, qui baptizantur in idolorum templis. Non enim et ipsi a sacerdotibus suis se accipere arbitrantur sanctificationem quam putant, sed a diis: qui quoniam homines fuerunt, et ita mortui sunt, ut neque super terras, neque in requie cœli sint, vere ipsi a mortuis baptizantur: et si quo alio modo ista sanctæ Scripturæ verba veraciter quæri, ac salubriter discuti et intelligi possunt. Nam si hoc loco mortuum intellexero peccatorem baptizatorem, eadem illa consequetur absurditas, ut quisquis etiam a latente impio fuerit baptizatus, tanquam a mortuo baptizatus, inaniter lotus sit. Non enim ait, qui baptizatur a mortuo manifesto: sed absolute dicit: « A mortuo. » Ac si mortuum quemque tunc putant, cum eum peccatorem sciunt, vivere autem, etiam si sceleratus in eorum communione astutissime lateat: primo execrabili superbia sibi plus arrogant, quam Deo tribuunt, ut cum eis peccator notus est, mortuus appelletur; cum autem Deo notus est, vivus existimetur. Deinde si peccator ille dicendus est mortuus, qui est hominibus cognitus; de

¹ Eccli. xxxiv, 30. — ² Rom. vi, 9. — ³ Joan. i, 33.

Optato quid responsuri sunt, quem sceleratum longo tempore sibi notum damnare timuerunt? Cur qui ab illo baptizati sunt, non dicuntur a mortuo baptizati? An ideo vivebat, quod fides illi Comes erat¹? Quod facete et eleganter a nescio quo primario collega suo dictum solent etiam ipsi jactare atque laudare, non intelligentes exitu Golix superbissimi, suo sibi gladio caput auferri².

XI. Postremo si neque occultum sceleratum, neque manifestum, qui tamen ab eis nondum damnatus sit, volunt appellare mortuum, sed et manifestum et damnatum, ut quisquis ab eo baptizatur, ipse a mortuo baptizetur, et nihil ei prosit lavacrum ejus: qui dicturi sunt de iis, quos « Plenarii concilii³ sui ore veridico » cum Maximiano et cæteris ejus ordinatoribus damnaverunt, Felicianum dico Mustitanum, et Prætextatum Asuritanum, de quibus interim loquor, qui numerantur inter duodecim Maximiani ordinatores, et erectores altaris contra eorum altare, cui Primianus assistit? Isti certe ab eis inter mortuos deputantur. Testis est illius concilii eorum videlicet præclara sententia, quæ quondam quando apud eos decernenda recitata est, ore latissimo acclamerunt; nunc autem si forte eis a nobis recitata fuerit, obmutescunt, cum potius non eam deberent primo gaudere disertam, ne postea plangerent diffamatam. Ibi quippe de Maximianistis a consortio suæ communionis exclusis ita dicunt: « Quod veridica unda in asperos scopulos nonnullorum naufraga projecta sunt membra, et Egyptiorum admodum exemplo, pereuntium funeribus plena sunt littora, quibus in ipsa morte major est poena, quod post extortam aquis ultricibus animam, nec ipsam inveniunt sepulturam. » Ita quidem isti insultant schis-

Forte legendum, quod Deus illi Comes erat: sicuti postea lib. 2 cap. 23. 37. et 103. — ² 1 Reg. xvii, 51. — ³ Bagaiensis.

maticis suis, ut eos et mortuos et insepultos vocent : sed certe optare debuerunt ut sepelirentur, ne de multitudine jacentium in littore cadaverum insepulorum Gildonianus Optatus incedens cum agmine militari, tanquam rapidus fluctus ultra prosiliens, Felicianum et Prætextatum introrsus postea resorberet.

XII. A quibus quæro, utrum ad eorum pelagus commendo revixerunt, an adhuc ibi mortui manent? Si enim nihilominus cadavera sunt, nec aliquo modo prodest lavacrum eis qui ab istis mortuis baptizantur. Si autem revixerunt, quomodo prodest lavacrum illis, quos cum exanimis jacerent, foris antea baptizarunt, si eo modo quo putant intelligendum est : « Qui baptizatur a mortuo, quid ei prodest lavacrum ejus? » Eos enim quos Prætextatus et Felicianus, cum adhuc Maximiano communicarent, baptizaverunt, nunc secum non rebaptizatos cum eisdem baptizatoribus suis, hoc est, Feliciano et Prætextato intus habent permixtos communioni suæ : cujus facti occasione, si non suæ pertinaciæ principatum foverent, sed spiritalis suæ salutis tam certum exitium cogitarent, evigilare utique deberent, et animi sanitate recepta in pace catholica respirare ; si tumore superbiæ posito, et perviciaciæ furore superato, vellent attendere quam immani sacrilegio transmarinarum Ecclesiarum, quas primævas sitas ex sanctis libris accepimus, baptismus excretur¹, et Maximianistarum, quos ore proprio damnaverunt, baptismus recipiatur.

XIII. Ipsi vero fratres nostri memoratarum Ecclesiarum filii, quid ante tot annos in Africa gestum sit, et tunc nescierunt, et modo nesciunt : unde illos crimina, quæ ab eorum parte Afris objecta sunt, etiamsi vera essent ignorantes, contaminare non possent. Isti autem

¹ *Excretor*, passive usurpatum.

palam separati atque divisi, cum Primiani ordinationi etiam interfuisse dicantur, Primianum damnaverunt, alium episcopum contra Primianum ordinaverunt, extra Primianum baptizaverunt, post Primianum rebaptizaverunt, cumque suis foris a se baptizatis, et intus a nullo rebaptizatis, ad Primianum redierunt. Si tanta Maximianistarum conjunctio Donatistas non maculat, quomodo Afrorum fama potuit maculare peregrinos? Si in pacis osculo sine crimine coeunt labia, quæ se invicem damnaverunt, cur in Ecclesiis valde eorum judicio remotissimis trans mare ab eis quisque damnatus non ut fidelis catholicus osculatur, sed ut paganus impius exsufflatur? Quod si pacem receptis Maximianistis pro sua unitate fecerunt : ecce non reprehendimus, nisi quod suo se judicio jugulant, ut cum pro unitate concisionis suæ a se rursus concisa recolligant, ipsam concisionem suam veræ unitati resarcire contemnant.

XIV. Si pro unitate partis Donati in nefario schismate baptizatos nemo rebaptizat, et rei tanti sceleris, ut eos in concilio suo antiquis illis auctoribus schismatis quos vivos terra sorbuit compararent, aut separati, non puniuntur, aut damnati in integrum restituuntur ; cur non pro unitate Christi, quæ toto terrarum orbe diffusa est, de quo prædictum est : « Quod dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ¹ ; » et quod prædictum est, videtur ac probatur impleri ; cur ergo non pro ista unitate vera et plenaria lex illius hæreditatis agnoscitur, quæ de communibus codicibus personat : « Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem nem tuam terminos terræ² ? » Pro Donati unitate non coguntur revocare quod disperserunt, sed admonentur exaudire quod clamant Scripturæ : cur non intelligunt

¹ Psal. LXXI, 8. — ² Id. II, 8.

id secum actum misericordia Dei, ut quoniam catholicam Ecclesiam falsis criminibus accusabant, quorum quasi contagione nimiam sanctitatem suam contaminare volebant, vera et maxima crimina « Plenarii concilii sui veridico, sicut dicunt, ore damnata, » rursus recipere per Optati Gildoniani regnum, et sibi sociare cogerentur. Jam tandem sentiant quemadmodum veris suorum sceleribus impleantur, qui in fratres suos falsa confingunt, quæ si etiam vera dixissent, jam tandem sentire deberent quanta sint pro pace toleranda, et pro pace Christi redire ad Ecclesiam quæ non damnavit incognita, si pro pace Donati placuit revocare damnata.

XV. Itaque nobis, fratres, hoc unum quod de Maximianistis apud eos factum est, ad eos admonendos corrigendosque sufficiat : non vetera archiva discutimus, non antiqua armaria ventilamus, non ad longinquas terras nostram probationem transmittimus; sed sequestramus omnia nostrorum documenta majorum, differimus testimonia toto terrarum orbe clamantia.

XVI. Ecce Mustitana et Assuritana civitates, supersunt adhuc in hac vita et in hac provincia qui se disjunxerunt et a quibus disjuncti sunt, qui altare erexerunt et contra quos erexerunt, qui damnarunt et qui damnati sunt, qui receperunt et qui recepti sunt, qui foris baptizati sunt et intus rebaptizati non sunt : si hæc pro unitate maculant, maculati comprimant vocem : si hæc pro unitate non maculant, correcti auferant litem.

XVII. Jam verba Epistolæ suæ ille ipse qui scripsit, irrideat, qui usurpato indocte ac mendaciter testimonio, quo scriptum commemorat : « Qui baptizatur a mortuo, » quid ei prodest lavatio ejus¹ » conatur nobis ostendere : « Quatenus traditor vita mortuus habeatur. » Et adjun-

¹ Eccli. xxxiv, 30.

git, dicens : « Mortuus est ille, qui baptismo vero nasci non meruit : mortuus est ille similiter qui justo baptismo genitus, mixtus est traditori. » Si ergo Maximianistæ mortui non sunt, cur in plenario concilio suo dicunt, quod « Eorum pereuntium funeribus plena sunt littora ? » Si autem mortui sunt, unde vivit baptismus quod dederunt ? Deinde si Maximianus mortuus non est, quare post illum rebaptizatur ? Si autem mortuus est, quare cum illo non est mortuus Felicianus Mustitanus ordinator ejus, et cum nescio quo traditore Afro collega mori potuit transmarinus ? Aut si et ipse mortuus est, unde cum illo apud te vivunt intus non rebaptizati, qui ab illo mortuo foris sunt baptizati ?

XVIII. Deinde subjunxit : « Ambo vitam baptismi non habent, et qui nunquam penitus habuit, et qui habuit et amisit. Nunquam ergo habuit, quem Maximianista Felicianus aut Prætextatus foris baptizaverunt, ipsi autem quod habuerunt, amiserunt. Quando ergo isti cum suis recepti sunt, quis dedit eis quos baptizarunt, quod non habebant; et quis ipsis reddidit quod amiserant ? Si autem formam baptismi secum abstulerunt, virtutem autem ipsam baptismi per malum schisma amiserunt, cur ipsam formam, quæ semper et ubique sancta est, exsufflas in catholicis quos non audisti, et in Maximianistis amplecteris quos punisti ?

XIX. Quidquid autem de Juda traditore criminoze sibi dicere visus est, ad nos quid pertinet, qui neque ab eis probamur traditores, neque si aliquorum ante nos in nostra communione defunctorum traditio probaretur, etiam ipsa nos improbata et displicens nobis aliqua ex parte macularet ? Si enim ipsi damnatis a se criminibus et receptis non maculantur, quanto minus nos auditis et improbatis maculari poterimus ? Quantumlibet ergo in traditores invehatur, totidem verbis eos et a me deputet

accusari. Sed sane distinguo; quia ille apud me arguit eum quem jam olim defunctum mea cognitio non iudicavit; ego ejus lateri cohærentem ostendo, quem a se damnatum, vel certe sacrilego schismate separatum, sine ulla honoris ejus diminutione suscepit.

XX. « Nequissimus, inquit, traditor nobis legem servantibus persecutor et carnifex extitisti. » Si legem servaverunt Maximianistæ, cum a te separati sunt; sis et tu servator legis, cum ab Ecclesia, quæ in toto orbe diffusa est, separatus es. Quod si de persecutionibus agis, cito respondeo, si aliquid inique passi estis, non pertinere ad eos, qui talia facientes quamvis improbent, pro pace tamen unitatis laudabiliter tolerant. Quapropter non habes quod objicias frumentis Dominicis paleam suam usque ad ventilationem ultimam sustinentibus, a quibus tu nunquam recessisses, nisi levior palea vento tentationis et ante adventum ventilatoris avolasses. Sed ut ab hoc uno exemplo, quod ad istorum ora claudenda, et eos si sapiant corrigendos, si autem in perversitate mancant, confundendos, in eorum facies refudit Dominus, non recedam: si justiores sunt qui patiuntur persecutionem, quam illi qui faciunt; iidem Maximianistæ justiores sunt quorum et basilica funditus eversa est, et militari Optati comitatu graviter agitati sunt, et jussiones proconsulis ad omnes eos de basilicis excludendos a Primianistis impetratæ manifestæ sunt. Quapropter si imperatoribus eorum communionem detestantibus ad persequendos Maximianistas tanta sunt ausi, quid facerent si eis per regum communionem aliquid efficere liceret? Si autem ut pravos corrigerent, ista fecerunt, quid mirantur si catholici imperatores majore potestate urgendos corrigendosque decernunt eos, qui totum orbem christianum rebaptizare conantur, cum causam dissentienti non habeant; quandoquidem malos,

etiam si vera crimina objicerent, pro pace tamen tolerandos etiam ipsi testantur, quando eos quos damnaverunt cum suis honoribus, et cum foris dato baptismo receperunt? Considerent aliquando quid digni sint, pati christianis potestatibus orbis terrarum, hostes christianæ unitatis diffusæ toto orbe terrarum. Jam igitur si correctio pigra est, saltem adsit pudor; ne iidem ipsi cum ea quæ scribunt, legere cœperint, risus eos vincat, dum in se non agnoscunt quod videri volunt in aliis, nec in se agnoscunt quod aliis objiciunt.

XXI. Quid igitur sibi vult, quod iste in Epistola sua posuit dicentem Dominum Judæis: « Ideoque mitto ad » vos prophetas, et sapientes et scribas, et ex illis occi- » detis, et crucifigitis, et flagellabitis ¹? » Nam si se ipsos intelligi volunt sapientes, et scribas, et prophetas, nos autem tanquam persecutores sapientium et prophetarum, quare nobiscum loqui nolunt, cum ad nos missi sunt? Denique iste qui illam scripsit Epistolam, cui modo respondemus, si urgeatur a nobis, ut ei manu propria subscribens suam esse fateatur, forte non faciat: usque adeo timent, ne ulla eorum verba teneamus. Nam cum ejusdem Epistolæ posteriorem partem aliquo modo vellemus accipere, quia totam describere a quibus nobis data est nequiverunt; nullus a quo petita est, eam dare voluit, posteaquam cognoverunt nos ei parti, ad quam pervenimus, respondere. Itaque cum legant quemadmodum Dominus Prophetæ dicat: « Exclama vehementer, non est quod » parca s, et scribe stylo meo peccata eorum ²: » isti prophetæ veri qui missi sunt ad nos, nihil sic timent, sed cavent ne a nobis eorum clamor audiatur; quod utique, si vera de nobis dicerent, non timerent. Non immerito, sicut in Psalmo scriptum est: « Oppilatum est os loquen-

¹ Matth. xxiii, 34. — ² Isai. lviii, 1.